

Kako?

Vzpostavljanje učnih prostorov, utemeljenih na vključenosti in raznolikosti spolov

Elli Scambor, Heidi Gaube, Živa Humer, Rowan Stein, Valentina Pettinger,
Jonas Pirerfellner

Kako?

Vzpostavljanje učnih prostorov, utemeljenih na vključenosti in raznolikosti spolov

Elli Scambor, Heidi Gaube, Živa Humer, Rowan Stein, Valentina Pettinger, Jonas Pirerfellner

Ta knjižica je nastala v okviru projekta FemQueer: Skupne strategije za enakost spolov, ki se financira iz programa Erasmus+ Evropske unije.

Vsebina knjižice je izključna odgovornost avtoric_jev ter ne odraža stališč in mnenj Evropske unije ali OeAD-GmbH. Niti Evropska unija niti odobritveni organ ne moreta biti odgovorna zanje.

Lektura angleškega besedila: Daniela Jauk-Ajamie

Prevod in urejanje: Živa Humer

Strokovni pregled slovenskega besedila: Linn Julian Koletnik

Lektura slovenskega besedila: Sonja Benčina

Oblikovanje: siacus

Oblikovanje za slovensko izdajo: Jasna Babič Zrimšek

Fotografije: Jonas Pirerfellner

Več informacij:

<https://www.nowa.at/projekte/internationale-projekte/femqueer-erasmus/>

<https://www.vmg-steiermark.at/de/forschung/projekt/femqueer>

<https://www.mirovni-institut.si/en/projects/femqueer-common-strategies-for-gender-equality/>

Kazalo

05	Zakaj ta knjižica?
07	1. Začnimo s politikami in študijami
11	2. Varni prostori in prostori poguma – med zaščito in opolnomočenjem
15	3. “Pozivanje k pogovoru” in “Pozivanje k odgovornosti” – kaj to pomeni?
19	4. Spolno vključujoč in spolno nevtralen jezik ter kako uporabljati zaimke?
23	5. Igra: Slovar izrazov
29	6. Na kratko o strategijah za spopadanje z antifeminizmom
39	7. Enakost spolov v izobraževanju odraslih – potrebne kompetence
42	8. Partnerke_ji

STRANI

Zakaj ta knjižica?

Uresničevanje enakosti spolov predstavlja izziv v sodobnih družbah, kar velja tudi za področje izobraževanja odraslih. Spolna občutljivost je pomembna za vse udeležene strani v izobraževanju in usposabljanju odraslih, saj pomaga ustvariti vključujoče učno okolje ter prepoznati in spoštovati vse udeleženke_ce ne glede na njihov spol, etnično pripadnost, spolno usmerjenost, razred in druge osebne okoliščine.

V zadnjem času so feministične_i in kvir aktivistke_i vse bolj prisotne_i v javnem prostoru in medijih. Trans-izključujoči radikalni feminizem (TERF)¹ izraža jasna stališča proti transspolnim, interspolnim in nebinarnim osebam, s čimer se ustvarjajo napetosti tako v gibanju kot širše v družbi, kar se prenaša na različna področja delovanja. Eno teh področij je tudi izobraževanje in usposabljanje odraslih, kjer delujejo hegemonne strukture moči in neoliberalni kapitalistični odnosi, ki določene skupine ljudi privilegirajo in druge izključujejo. Ker živimo v družbi, ki ji diskriminacija ni tuja, smo ponotranjile_i diskriminatorne načine komuniciranja, razmišljanja in vedenja². Če želimo ozavestiti te procese in osvetliti tovrstne vzorce ter nasloviti spolne norme, smo korak bližje k prepoznavanju in naslavljanju raznolikosti spolov. Izobraževanje in usposabljanje odraslih bi moralo omogočati učno okolje, odprto za vse. Kako lahko torej izobraževanje in usposabljanje odraslih vzpostavimo kot vključujoče, antidiskriminatorno in emancipatorno učno okolje, ki prepozna raznolikost spolov? To je eno izmed osrednjih vprašanj v tej knjižici.

Knjižica predstavlja naš pogled na feminizem, ki ga razumemo kot interseksionalno in vključujoče gibanje, utemeljeno na raznolikosti in enakosti spolov, kar omogoča vključevanje in solidarnost med nami ne glede na spol in spolno identiteto. Uvodoma navedemo nekaj kontekstualnih informacij o LGBTIQ+ (lezbične, gejevske, biseksualne, trans³, interspolne, kvir, asekualne + druge identitete in družbeni označevalci, ki niso zajeti v navedenih pojmi) študijah in politikah, sledijo koncepti za samorefleksijo in kritično razmišljanje. Nadalje razpravljamo o različnih strategijah za soočanje z antifeminizmom ter o različnih kompetencah za uresničevanje enakosti spolov v izobraževanju in usposabljanju odraslih. V sklepnem delu izpostavimo nekaj uporabnih nasvetov in priporočil o tem, kako v izobraževanje in usposabljanje odraslih vključiti perspektive spolov, utemeljene na raznolikosti in enakosti.

¹ Trans-izključujoči radikalni feminizem (kratica TERF) je izraz za feminizem, ki izključuje transspolne osebe in katerega predstavnice_ki zavračajo priznavanje transspolnih žensk kot žensk. Poleg tega trans moške in nebinarne osebe obtožuje, da so izdali feminizem. Glej tudi <https://queer-lexikon.net/2020/04/29/terf>.

² Debus, Katharina (2020). Dealing with problematic terms in learning about discrimination. www.dissens.de/fileadmin/Interventionen/redakteure/Debus_-_Umgang_mit_problematischen_Begriffen_im_Lernen_zu_Diskriminierung.pdf.

³ Krovni izraz za vse spolne identitete, ki temeljijo na neujemanju spolne identitete s spolom, ki je bil osebi pripisan ob rojstvu (TransAkcija). V knjižici izmenjujoče uporabljamo trans in transspolnost, oboje v vlogi krovnega izraza.

1. Začnimo s politikami in študijami

Politike

Agencija Evropske unije za temeljne pravice (FRA)⁴ od leta 2012 kontinuirano in sistematično preučuje položaj LGBTIQ oseb.⁵ Raziskava FRA iz leta 2019 poudarja nujnost političnega odziva, da se zaščitijo temeljne pravice LGBTIQ oseb.⁶ Ugotovitve iz leta 2019 pokažejo tudi, da se je diskriminacija na podlagi spolne identitete ali izraza ter spolne usmerjenosti v primerjavi z letom 2012 povečala. Na podlagi teh ugotovitev je Evropska unija leta 2020 sprejela prvo strategijo za enakost LGBTIQ oseb za obdobje 2020–2025.⁷ Kljub napredku pri pravnem priznanju spola in zaščiti pravic LGBTIQ oseb v nekaterih državah Evropske unije pa med evropskimi državami še vedno obstajajo velike razlike.⁸ Cilj Strategije za enakost LGBTIQ za obdobje 2020–2025 je spodbujanje enakosti lezbijk, gejev, biseksualnih, trans, interpolnih in kvir (LGBTIQ) oseb z vključevanjem v vsa področja politik in krepitev glasu LGBTIQ. Vključuje vrsto ukrepov za okrepitev delovanja in učinkovitejše naslavljanje diskriminacije do leta 2025. Strategija za enakost LGBTIQ za obdobje 2020–2025 dopolnjuje Strategijo za enakost spolov 2020–2025,⁹ ki poudarja vključujočo družbo, kjer imajo posameznice_ki vseh spolov enake pravice in priložnosti ter so zastopane_i na različnih področjih življenja. Zelo pomemben dokument predstavljajo tudi Yogyakartska načela¹⁰ (2006), ki zagotavljajo podlago, utemeljeno na mednarodnih standardih človekovih pravic, za zaščito pravic LGBTIQ+ oseb ter so pomembno vodilo za oblikovanje politik. Leta 2017 so bila Yogyakartska načela dopolnjena in razširjena z Yogyakartskimi načeli plus

⁴ Raziskave v letih 2012, 2019 in 2023.

⁵ FRA uporablja termin LGBTIQ, ta knjižica pa uporablja krovni termin LGBTIQ+.

⁶ <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/eu-lgbti-survey-results>.

⁷ European Commission (2020): Union of Equality: LGBTIQ Equality Strategy 2020-2025. Dostopno na: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/lesbian-gay-bi-trans-and-intersex-equality/lgbtiq-equality-strategy-2020-2025_en.

⁸ European Union Agency for Fundamental Rights (2020): A long way to go for an LGBTI equality. Luxembourg: Publications Office of the European Union. European Union Agency for Fundamental Rights (2024): LGBTIQ equality at the crossroads. Progress and Challenges. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostopno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2024-lgbtiq-equality_en.pdf.

⁹ European Commission (2020): A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020-2025. Dostopno na: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_en.

¹⁰ The Yogyakarta Principles. Principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity, 2007. Dostopno na: <https://yogyakartaprinciples.org/>.

10 (YP+10) z namenom vključitve spolnega izraza in obveznosti držav v zvezi s področji, kot so zaščita pred mučenjem, azil, zasebnost, zdravje in zaščita zagovornic_kov človekovih pravic.¹¹

Študije

Rezultati raziskave FRA iz leta 2023 pokažejo, da LGBTIQ osebe še vedno doživljajo nasilje in diskriminacijo v izobraževanju, na delovnem mestu, v vsakdanjem življenju, pri dostopu do zdravstvenih in socialnih storitev ter pri iskanju stanovanja. Med LGBTIQ osebami največ diskriminacije doživljajo trans in interpolne osebe. Delež tistih, ki so se v zadnjih 12 mesecih pred raziskavo počutile_i diskriminirane_i na vsaj enem področju¹² življenja, se je s 42 % v letu 2019 zmanjšal na 36 % v letu 2023.

Največji delež med anketiranimi, ki so se počutile_i diskriminirane_i, je bil med trans osebami (61 % v letu 2019 in 54 % v letu 2023) in interpolnimi osebami (62 % v letu 2019 in 61 % v letu 2023).¹³

Visoka stopnja nadlegovanja LGBTIQ oseb in nasilja nad njimi je bila leta 2023 ugotovljena v vseh državah, pri čemer se je stopnja nasilja povečala v primerjavi z letom 2019. V letu 2019 je 11 % anketiranih navedlo, da so v zadnjih petih letih doživeli fizične in/ali spolne napade zaradi tega, ker so LGBTIQ osebe, v primerjavi s 14 % v letu 2023. Trans ženske (29 %), trans moški (23 %) in interpolne osebe (32 %) so doživlele_i višjo stopnjo nasilja v primerjavi z drugimi LGBTIQ osebami v raziskavi.¹⁴

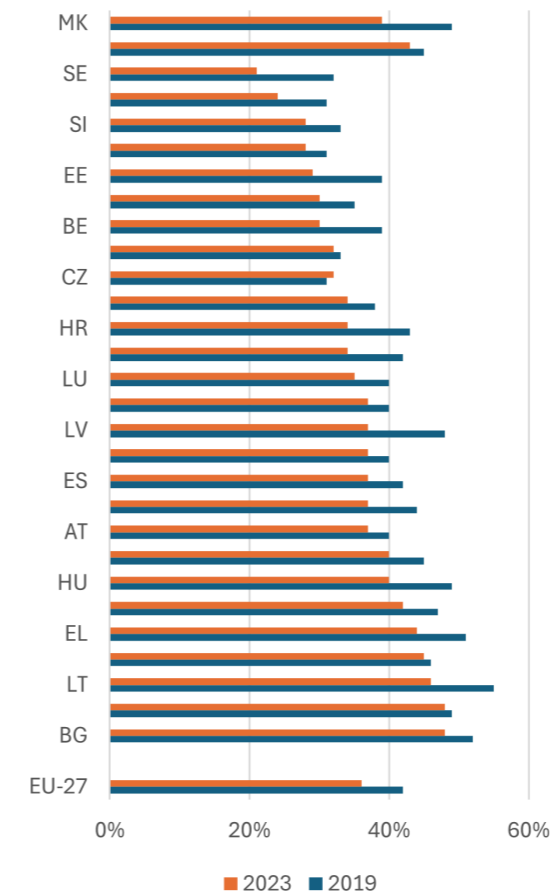
¹¹ The Yogyakarta Principles plus 10 (YP+10). Additional principles and state obligations on the application of international human rights law in relation to sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics to complement The Yogyakarta Principles, 2017. Dostopno na: <https://yogyakartaprinciples.org/>.

¹² Teh osem področij vključuje iskanje zaposlitve, delovno mesto, iskanje stanovanja, obisk zdravstvenih ali socialnih služb, pri šolskem/univerzitetnem osebju, v kavarni, baru, nočnem klubu ali pri izkazovanju osebne izkaznice ali drugega uradnega dokumenta. V: European Commission (2020): A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020-2025. Dostopno na: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_en.

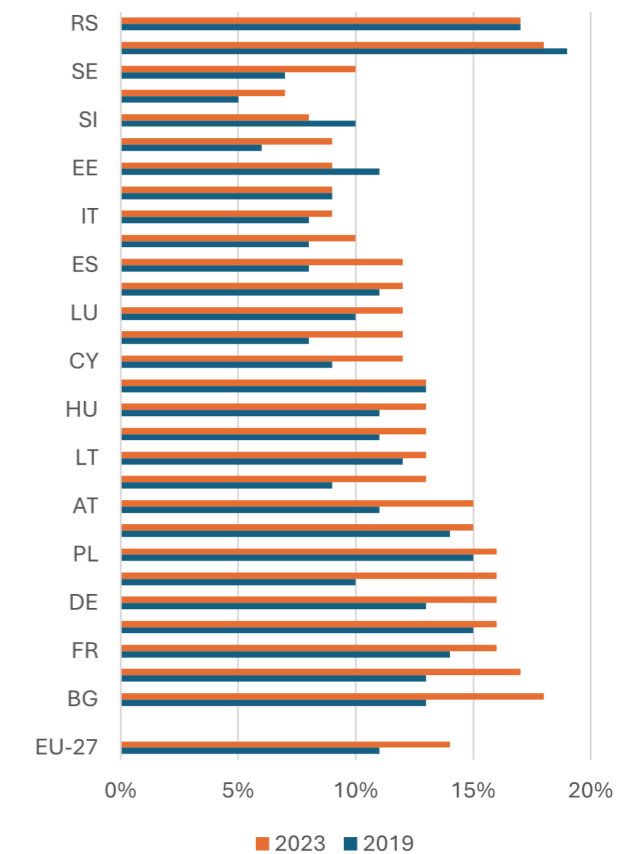
¹³ European Commission (2020): A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020-2025. Dostopno na: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_en.

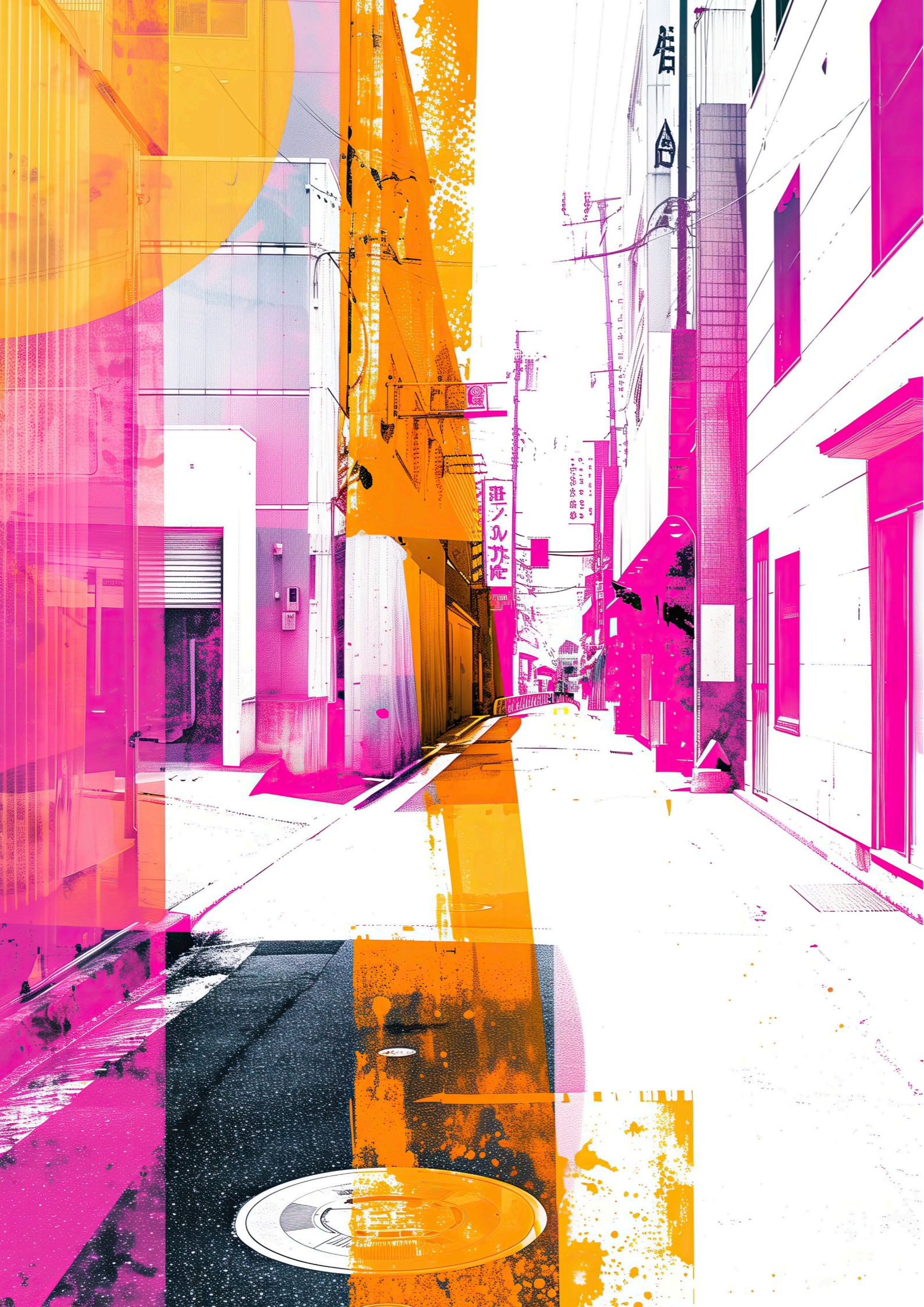
¹⁴ European Union Agency for Fundamental Rights (2024): LGBTIQ equality at the crossroads. Progress and Challenges. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostopno na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2024-lgbtqi-equality_en.pdf.

Diskriminacija na podlagi dejstva, da gre za LGBTIQ osebo, na vsaj enem področju po državah, 2019 in 2023

Izkušnje fizičnega in/ali spolnega napada na podlagi dejstva, da gre za osebo LGBTIQ v petih letih pred raziskavo 2019 in 2023, po državah (%)

2. Varni prostori in prostori poguma – med zaščito in opolnomočenjem

Kakšni so »varni« prostori učenja? In kako ustvariti prostore, v katerih se razpravlja o (potencialno) neprijetnih temah in se učenje lahko odvija v kontekstu »negotovosti«?

V okviru konceptov raznolikosti, antidiskriminacije in družbene pravičnosti je na področju izobraževanja in usposabljanja odraslih poudarek na skupinskih pravilih, ki strukturirajo interakcije z namenom soustvarjanja čim bolj nediskriminatornih prostorov. Treba je vzpostaviti prostore za medsebojno učenje in izmenjave, ki temeljijo na medsebojnem spoštovanju in senzibilnosti. Poudarek je na učenju o neenakostih v razmerjih moči in običajno gre bodisi za soočanje z lastnimi privilegiji bodisi za delo na lastnem marginaliziranem položaju z namenom samoopolnomočenja. Te pozicije se močno razlikujejo glede na vsebino in posameznico_ka ter lahko vključujejo tudi medpresečnost, tj. posameznice_ki imajo lahko privilegij na enem področju življenja (npr. barva kože), a se na drugem soočajo z marginaliziranim položajem (npr. interseksualnost).

Eden od konceptov bolj vključujočih učnih okolij je t. i. varen prostor. Z izrazom varen prostor dajemo sporočilo vsem v skupini, ki jim z drugimi ni prijetno deliti izkušenj in razmišljanja o občutljivih in kontroverznih temah (prim. Arao in Clemens, 2013¹⁵). Varni prostori temeljijo na kulturi skrbi¹⁶ in predstavljajo zatočišča za osebe, ki so marginalizirane ter doživljajo neenakosti in diskriminacijo.

Praktične izkušnje so jasno pokazale, da varni prostori pogosto dejansko niso prostori brez tveganja pred diskriminatornimi dejanji udeleženk_cev v privilegiranem položaju (glej Ali, 2017¹⁷). Po mnenju Arao in Clemens (2013) se tudi varnost in udobje pogosto enačita: to vodi do tega, da se ljudje na privilegiranih položajih sklicujejo na varnost prostora v situacijah, ko se soočajo s svojimi privilegiji in imajo lahko tudi manj prijetne

¹⁵ Brian Arao & Kristi Clemens (2013). *The Art of Effective Facilitation: Reflections From Social Justice Educators*.

¹⁶ Scambor, Elli in Johanna Stadlbauer (ur.) (2019). *Creating supportive living environments against sexualised violence. A practical handbook for professionals who work with boys**. https://boyscultureofcare.wordpress.com/wp-content/uploads/2021/06/bcoc_handbook_at.pdf.

¹⁷ Diana Ali (2017). *Safe Space and Brave Space. Historical Context and Recommendations for Student Affairs Professionals*. In: *NASPA Policy and Practice Series*, št. 2, okt. 2017.

izkušnje učenja. Te izkušnje so med drugim prispevale k temu, da se je koncept varnega prostora nadalje razvijal v smeri prostorov poguma (prim. Arao in Clemens, 2013).

Koncept prostorov poguma se v primerjavi s konceptom varnih prostorov bolj osredotoča na podporo članicam_om skupine, da razmišljajo o temah (npr. lastni privilegij), ki lahko povzročijo nelagodje. Zahteva visoko stopnjo pripravljenosti za sodelovanje in udeleženkam_cem omogoča, da se lotijo tabuiziranih tem. V okviru antirasističnega dela je bil izražen tudi poziv k ustvarjanju prostorov poguma, saj je obravnavanje vprašanj belskosti, rasizma, privilegijev in zatiranja zahtevno, predvsem za privilegirane skupine (glej npr. The Alliance of White Anti-Racists Everywhere v Los Angelesu¹⁸). Prostori izobraževanja in usposabljanja odraslih so lahko prostori poguma, če se izvajalke_ci zavedajo različnih položajev udeleženk_cev (tudi nevidnih in neznanih) in se zavedajo, da so ti povezani z različnimi ranljivostmi. To od izvajalk_cev usposabljanja zahteva tudi dobršno mero poguma in zavedanje lastnega družbenega položaja v odnosu do udeleženk_cev.

Popolnoma varnega prostora v izobraževanju in usposabljanju odraslih ni mogoče zagotoviti. To spreminja vedenje udeleženk_cev in odpira učne priložnosti za preizpraševanje lastnega položaja in spoznavanje novih perspektiv. Prostori poguma se osredotočajo na učne izkušnje v raznolikih skupinah, zato jih morajo izvajalke_ci oblikovati na način, da se lahko udeleženk_cev spopadejo tudi z neprijetnimi vsebinami in izkušnjami, pa tudi tako, da je mogoče medsebojno učenje v raznolikosti skupine. Med drugim je cilj, da ljudje razvijejo zavedanje o lastnem položaju in povezanosti s privilegiji in da na podlagi refleksije delovanja lahko razvijejo alternativne načine delovanja. Prostori poguma stremijo k cilju, da se skupaj spreminjamo in se hkrati učimo drug_a od druge_ga. Arao in Clemens (2013) sta opredelila naslednje kazalnike prostorov poguma:¹⁹

- »Strinjamo se, da se ne strinjamo, in polemiziramo vljudno« – sprejemanje različnih mnenj, o različnih stališčih se razpravlja na dostojanstven način;
- »Prevzemanje odgovornosti za namene in vplive« – namen delovanja je ločen od njegovih učinkov, obravnavajo se primeri, ko je prizadeto dobro počutje drugih;
- »Izziv po izbiri« – članice_i se same_i odločajo, kdaj vstopijo in zapustijo razpravo, ter razmislijo o teh odločitvah;
- »Spoštovanje« – članice_i izkazujejo spoštovanje do drugih in razmislek o tem, kako je videti aktivno spoštovanje;
- »Brez napadov« – članice_i so odprte_i za kritiko, namesto da bi jo obravnavale_i kot osebne napade.

¹⁸ www.awarela.org.

¹⁹ Brian Arao & Kristi Clemens (2013). *The Art of Effective Facilitation: Reflections From Social Justice Educators*.

Oba koncepta zasledujeta različne cilje: na eni strani zaščito in varnost, na drugi pa potrebo po preizpraševanju lastnih prepričanj, da bi lahko vstopile_i v procese sprememb. Obema konceptoma je skupna kritična analiza hegemonih struktur v družbi, zaradi česar so ljudje v različnih položajih in imajo različne izkušnje.

	Varni prostori	Prostori poguma
Cilj	<ul style="list-style-type: none"> • Varen prostor za diskriminirane • Prostor za izmenjavo izkušenj in opolnomočenje 	<ul style="list-style-type: none"> • Omogočanje učnih izkušenj v okviru privilegijev • Omogočanje samorefleksije in preizpraševanja lastnega položaja
Skupina	<ul style="list-style-type: none"> • Čimbolj homogena in prostovoljna 	<ul style="list-style-type: none"> • Heterogena, prostovoljna in neprostovoljna
Struktura	<ul style="list-style-type: none"> • Samoorganizirani prostori • Prostori, ki jih zagotavljajo institucije 	<ul style="list-style-type: none"> • Prostori, ki jih moderirajo izvajalke_ci
Okvir	<ul style="list-style-type: none"> • Zaprto okolje • Pravila skupine, kodeks ravnanja in (ne)zaželeno vedenje 	<ul style="list-style-type: none"> • Vloga izvajalke_ca pri strukturiranju procesa • Dogovorjena pravila obnašanja, ki omogočajo spoštljivo medsebojno interakcijo

3. „Pozivanje k pogovoru“ in „Pozivanje k odgovornosti“ – kaj to pomeni?

»'Pozivanje k odgovornosti' pomeni opozoriti osebo na diskriminatorno vedenje – običajno javno. Koncept 'pozivanje k pogovoru' prav tako pomeni opozarjanje na diskriminatorno vedenje, vendar z namenom vzpostavljanja solidarnosti in povezanosti.«²⁰

Pozivanje k pogovoru (angl. *calling in*) se nanaša na pristop, kjer se osebo povabi k zasebnemu in spoštljivemu pogovoru o njenem vedenju ali komentarjih, da bi se razjasnili nesporazumi in spodbujalo razumevanje. Pozivanje k odgovornosti (angl. *calling out*) pa se nanaša na pristop, kjer se osebo javno izpostavi zaradi njenega vedenja ali komentarjev, da bi se opozorilo na neprimerno ravnanje in zahtevalo odgovornost. Ta dva koncepta se pogosto uporabljata v kontekstu družbene pravičnosti in komunikacije, kjer je pomembno uravnovežiti potrebo po odgovornosti z empatijo in izobraževanjem.

Kako ustvariti prostore, v katerih učenje ne poteka na račun drugih, v katerih ni strahu, da bi rekle_i kaj narobe, ampak kjer sporazum in empatija nadomestita to, da bi druge udeleženke_ce prizadele_i? V nadaljevanju so obravnavani nekateri kritični vidiki »pozivanja k odgovornosti«, saj so za diskriminatorno vedenje dejansko odgovorne_i posameznice_ki, zaradi česar se je težko osredotočiti na širše mehanizme moči.

1. Kaznovanje in sramotenje z namenom vzpostavitve pravičnih pogojev.²¹
2. Tekmovanje (ali izvajalski aktivizem) pomeni tekmovanje med seboj v prizadevanju biti boljša_i od drugih pri ustvarjanju pravičnih pogojev.
3. Binarni miselni vzorci ustvarjajo odnose razlik (prav in narobe)²² in zadržujejo posameznice_ke v stanju strahu, da ne bi naredile_i kaj narobe.
4. Hegemone strukture moči se ohranjajo s tem, ko se osredotočamo na individualno krivdo. V prizadevanju proti zatiranju proizvajamo prav tista zatiralska dejanja in strukture skozi posamezne aktivnosti.

²⁰ Krämer, Conni (2016). Solidary criticism. V: Discrimination-Critical Teaching Thought-Provoking Impulses from Gender Studies, str. 27–32.

²¹ Johnson, Maisha Z. (2016), V: Krämer, 2016: »6 Signs Your Call-Out Isn't Actually About Accountability«, Dostopno na: <http://everydayfeminism.com/2016/05/call-out-accountability/> [23.7.2024].

²² Okun, Tema Jon (2010), V: Krämer, 2016: The Emperor Has No Clothes: Teaching About Race and Racism to People Who Don't Want to Know. Greensboro: The University of North Carolina at Greensboro. Dostopno na: https://libres.uncg.edu/ir/uncg/f/Okun_uncg_0154D_10299.pdf.

Krämer (2016) ²³zagovarja »poziv k pogovoru«, kar pomeni pristope, ki so usmerjeni v to, da se medsebojno spodbujamo k odgovornemu ravnanju in tako ustvarimo bolj vključujoče prostore, v katerih lahko skupaj delujemo proti strukturam moči« (Krämer, 2016: 29).

Kako izraziti kritiko, ne da bi reproducirale_i hegemonne strukture, ki ločujejo skupine in obračajo ljudi drug proti drugemu?

1. Empatija in potrpežljivost sta bistvenega pomena, saj gre za zavedanje naše nepopolnosti, zato si moramo dovoliti, da delamo napake.²⁴
2. Namere so lahko dobronamerne, a imajo še vedno diskriminatorne učinke. Kljub temu pa diskriminatorna dejanja zaradi nevednosti osebe odpirajo prostor za razmislek in spremembo.²⁵
3. Osebe, ki želijo spremeniti svoja dejanja, je treba pri tem podpirati. Namesto javnega »sramotenja« je potrebna medsebojna podpora, da bi skupaj postale_i boljše_i.

Nekdo pripoveduje o neki izkušnji in začne: »Potem je prišla ta ženska ...«, vendar ga druga oseba prekine z besedami: »Napačno! Saj sploh ne vemo, kako se identificira!« Oseba, ki pripoveduje zgodbo, nato utihne.

»Če se ne postavim v binarnost dobro/zlo, si omogočim tudi druge priložnosti za učenje in razmišljanje z manj občutki sramu ter tako bolj samokritično premišljanje svojih dejanj, kar mi omogoča nadaljnjo rast« (Krämer, 2016: 31).

Živimo v družbi, v kateri prevladujejo hegemonne strukture. To pomeni, da je pomembno, da se v boju proti strukturam moči oddaljimo od hegemonih logik in se podpiramo z medsebojno kritiko, ki temelji na solidarnosti.

Moderator začne seminar: »Navajene_i smo tekmovanja in diskriminatornega razmišljanja, vključno z mano. Danes pa želimo poskusiti rasti skupaj. V ta namen bi vas rad prosil, da se med seboj podpiramo in se ne obsojamo, kar vključuje empatijo in prevzemanje odgovornosti za svoja dejanja in njihov učinek, tudi če mislimo dobro.«

²³ Koncept calling in je prvi skoval Loan Tràn, ameriški aktivist, ki je sodeloval s črnsko aktivistko za reproduktivno pravičnost Loretto Ross, ki je izraz promovirala v svojem pogovoru TED. Vse leto so na voljo spletna usposabljanja z Loretto Ross za tiste, ki se želijo poglobiti in spoznati feministične in antirasistične teoretične temelje tega praktičnega dela na področju človekovih pravic. www.lorettaross.com.

²⁴ Tràn, Ngoc Loan (2013), V: Krämer, 2016: »Calling IN: A Less Disposable Way of Holding Each Other Accountable«, Dostopno na: <https://www.bgdblog.org/2013/12/calling-less-disposable-way-holding-accountable/> [23.7.2024]

²⁵ Ferguson, Sian (2015), V: Krämer, 2016: »Calling In: A Quick Guide on When and How«, Dostopno na: <http://everydayfeminism.com/2015/01/guide-to-calling-in/>.

4. Spolno vključujoč in spolno nevtralen jezik ter kako uporabljati zaimke?

Uganka: kdo je kirurg?

»Oče in sin se znajdetta v hudi prometni nesreči, v kateri oče umre. Sina prepeljejo v bolnišnico na operacijo. Ko naj bi se operacija začela, kirurg reče: 'Ne morem operirati – ta fant je moj sin!'«

Če razmišljate, da je kirurg dečkov homoseksualni oče, imate prav, ni pa nujno. Morda je kirurg dečkova mati.²⁶

V besedilih pogosto prevladuje moška slovnična oblika kot spolno nevtralna oblika.

Spolna identiteta pa ni omejena na binarni sistem (dekle/ženska, fant/moški) niti ni statična; obstaja na kontinuumu in se lahko sčasoma spreminja.

Drugi označevalci spola so v zaimkih (on/ona, njegov/njena, oni/one) in samostalnikih (predsednica_k, natakar_ica).

»Saj veš, da ne mislim tako, ko uporabim napačni zaimek«.

»Jezik nam pomaga razložiti svet. In zato ima veliko moč«.

»Z jezikom lahko ustvarimo spremembe v načinu razmišljanja«.

²⁶ Rich Barlow (2004): A Riddle Reveals Depth of Gender Bias: Boston University.

Za začetek nekaj dejstev

- Včasih je smiselno omeniti spol osebe, npr. zdravnica_zdravnik, da bi marginalizirane skupine postale vidne.²⁷ Vprašajte se, kje je spol viden in ali je to pomembno.
- Prednost je treba dati samoopredelitvi.²⁸
- Izogibajte se opredeljevanju ene skupine kot normalne in druge (samodejno) kot nenormalne.

Kako uporabljati zaimke?

Ko govorimo o ljudeh, pogosto uporabljamo zaimka »ona« ali »on«. Obstajajo tudi različni spolno nevtralni zaimki, vključno z najpogosteje uporabljenim zaimkom »oni«. Nekateri ne uporabljajo zaimkov, zato jih raje nazivajte z njihovim imenom.

Jezik se nenehno spreminja. Različni jeziki imajo različne pristope. Tukaj najdete seznam različnih zaimkov v angleškem, nemškem in slovenskem²⁹ jeziku.

Smernice za uporabo imen in zaimkov:

- Predstavite se z imenom in zaimki. Ljudi lahko vprašate, katero ime in zaimke uporabljajo. Če ne veste, katere zaimke oseba uporablja, lahko uporabite njeno ime in poslušate, kako govori o sebi. Lahko tudi vprašate, kateri zaimki/slovnični spol so osebi najbolj udobni.
- Če naredite napako: Popravite se, opravičite se in nadaljujte! Napake so neprijetne, vendar se dogajajo. Ko ugotovite, da ste osebo napačno poimenovali, se opravičite in popravite napako. Potrudite se, da s svojim opravičilom ne boste preusmerili neželene pozornosti na osebo.
- Ne bodite užaljene_i, ko vas popravijo! Uporaba pravih imen in zaimkov oseb mora biti naravna.
- Bodite zaupne_i! Če poznate staro ime osebe ali star zaimek, bodite zaupne_i. V nasprotnem primeru lahko osebo po pomoti razkrijete.³⁰

²⁷ Lann Hornscheidt & Ja'n Sammla (2021): Wie schreibe ich divers? Wie spreche ich gendergerecht? Ein Praxis-Handbuch zu Gender und Sprache.

²⁸ Goethe Universität (2021): Quick Guide – Gender inclusive language guidelines.

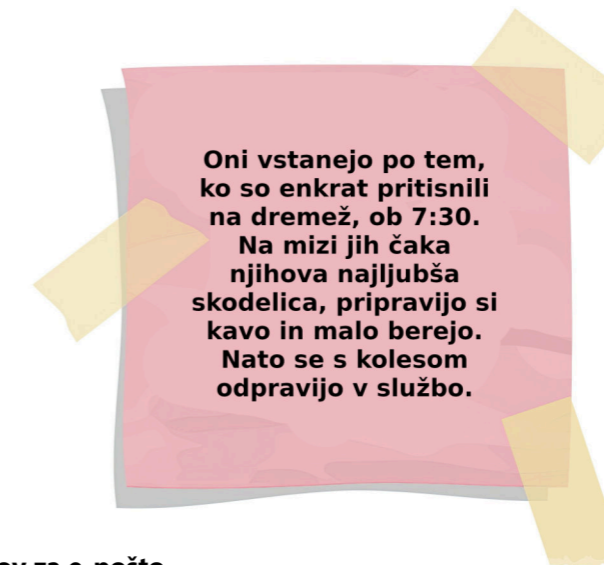
²⁹ TransAkcija: Nebinarni zin, 2021, str. 13–18.

³⁰ Razkritje brez soglasja osebe je kršitev zasebnosti posameznice_ka. Več o razkritju najdete tu: <https://www.yumpu.com/xx/document/read/65914721/coming-out-zin>.

Vaja o raznolikosti spolov:³¹

Napišite kratko zgodbo o svojem vsakdanjem življenju.

- Pišite o sebi v tretji osebi.
- Uporabljajte samo spolno nevtralne zaimke, npr. množinski ali druge zelene spolno nevtralne zaimke.

Nekaj nasvetov za e-pošto

V e-poštnih sporočilih še naprej uporabljajte pozdrave in tehnike pisanja, ki vključujejo oba spola, dokler ne spoznate zaimkov osebe.

- Namesto »Spoštovani gospod ali gospa« lahko napišete »Spoštovana ekipa« ali »Spoštovane_i«.
- Namesto »Spoštovana gospa Simpson« lahko osebe nagovorite s polnim imenom, npr. »Spoštovana_i Marge Simpson«.
- Izberete lahko tudi nevtralne pozdrave, ki ustrezajo vašemu formalnemu slogu, na primer »Dobro jutro«.
- V svojem elektronskem podpisu lahko poleg svojega imena dodate zaimke, kot so »(on)«, »(ona)« ali »(oni)«. Lahko pa dodate izjavo, kot je »Moji zaimki so ...«. To pripomore k spoštljivi komunikaciji.³²

³¹ TransFocus: Strategies for Gender Inclusive Language.

³² London School of Economics and Political science, dostopno na: London School of Economics and Political science, dostopno na: <https://www.lse.ac.uk/media-and-communications/about/Gender-Inclusive-Language-Guidelines#:~:text=Add%20your%20pronouns%20to%20your,other%20in%20a%20respectful%20way>

5. Igra: Slovar izrazov

V tem delu ponujamo definicije nekaterih uporabljenih izrazov, ki jih morda ne poznate vse_i. Jezik se spreminja, zato bodo, ko boste prejele_i to knjižico, morda nekatere opredelitve že zastarele. Kljub temu pa so lahko v pomoč pri razumevanju obravnavane tematike.

Slovar izrazov³³:

Skrbne moškosti: Različice moškosti, ki vključujejo vrednote feministične etike skrbi, kot so pozornost, podpora, empatija. Skrb vključuje skrb zase, skrb za druge ljudi, okolje in enakost spolov. Zavračanje nasilja in moške dominacije sta ključna vidika tega koncepta.

Cisspolnost: Izraz pomeni ujemanje spola, pripisanega ob rojstvu, s spolno identiteto (MIF).

Družbeni spol: Družbene lastnosti, priložnosti in razmerja moči, povezana z žensko, moško ali kvir identiteto, ter odnosi med ljudmi z različnimi spolnimi identitetami in odnosi med ljudmi z enakimi identitetami (EIGE).

Spolna pristranskost: Sistemi, zasnovani na podlagi spola, ki dajejo prednost enemu spolu pred drugim, kar se pogosto dogaja v kontekstih, ki dajejo prednost moškim in/ali dečkom pred drugimi spolnimi identitetami.

Binarnost spola: Razlikovanje med ženskim in moškim spolom kot edinima različicama opredelitve (OD).

Enakost spolov: Enake pravice, odgovornosti in priložnosti za vse spole (EIGE).

Spolni izraz: Izražanje spolne identitete npr. z oblačenjem, frizuro, ličenjem, mimiko, ipd. Spolni izraz se lahko ujema z izrazom, pričakovanim glede na spolne norme in vloge, ali ne (TransAkcija).

Spolna identita: Posameznično_kovo notranje in osebno doživljanje spola, ki se lahko ujema s spolom, pripisanim ob rojstvu, ali ne. Spolna identiteta osebe se lahko ujema z družbeno določeno spolno identiteto (cisspolna) ali ne (transspolna) (TransAkcija).

Spolne norme: Standardi in pričakovanja o spolih v določenem obdobju, družbi in kulturi (EIGE).

Hegemonska moškost: Norme, ki nenehno povezujejo moške z močjo in ekonomskimi dosežki (EIGE).

Heteronormativnost: Predpostavka o heteroseksualnosti in binarnosti spola ter iz tega izhajajoče hierarhije (EIGE).

³³ (CD) Cambridge Dictionary: <https://dictionary.cambridge.org/de/>

(EIGE) Evropski inštitut za enakost spolov <https://eige.europa.eu/thesaurus>

(EU) Scambor, E., Wojnicka, K., Bergmann, N. (Hg.) (2013). The Role of Men in Gender Equality – European strategies & in sights [AutorInnen: S. Belghiti-Mahut, N. Bergmann, M. Gärtner, J. Hearn, Ø. G. Holter, M. Hrzenjak, R. Puchert, C. Scambor, E. Scambor, H. Schuck, V. Seidler, A. White & K. Wojnicka]. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f6f90d59-ac4f-442f-be9b-32c3bd36eaf1>

(TransAkcija) Zavod TransAkcija: <https://transakcija.si/slovar/>

Intersekcionalnost: Analitično orodje za preučevanje, razumevanje in odzivanje na načine, na katere se biološki in družbeni spol prepletata z drugimi osebnimi značilnostmi/identitetami in kako te presečnosti razumeti v okviru izkušenj z diskriminacijo (EIGE). Koncept je leta 1989 v prostor teoretske analize vnesla Kimberlé Williams Crenshaw, da bi nasloвила medpresečnost rase, spola in razreda.

Interspolnost: Oseba, ki se rodi s spolnimi značilnostmi (vključno z genitalijami, gonadami in vzorci kromosomov), ki ne ustrezajo tipičnim binarnim predstavam o moškem ali ženskem telesu. Uporablja se kot krovni izraz za opis širokega spektra naravnih telesnih variacij. V nekaterih primerih so te lastnosti vidne že ob rojstvu, v drugih pa se pokažejo šele v puberteti (UN).

LGBTQIA+: lezbijke, geji, biseksualne, transspolne, kvir, interspolne in asekualne osebe, + (označuje odprtost, saj so možne nove identitete in izrazi); izraz se pogosto uporablja za označevanje različnosti in denimo prostorov ali dogodkov za ljudi, ki se ne umeščajo v binarnost ali heteroseksualnost

Mizoginija: Prezir, sovraštvo in odpor do žensk. Prakse, ki ponižujejo ženske, so mizogine. Patriarhalne kulture omejujejo ženske, ker jih imajo za manjvredne v primerjavi z moškimi (OD).

Nebinarnost: Krovni pojem, ki zajema spolne identitete (= občutek pripadnosti določenemu spolu), ki se ne umeščajo znotraj binarnega (žensko-moškega) spolnega sistema (TransAkcija).

Patriarhat: Družbeni sistem maskuline dominacije nad drugimi spoli (EIGE).

Kvir: Vse osebe, ki ne ustrezajo normam družbenega spola in seksualnosti (EIGE).

Biološki spol: Razvrstitev ljudi v kategorije, ki so jim dodeljene ob rojstvu na podlagi bioloških in fizioloških značilnosti, kot so genitalije, hormoni ali kromosomi (EIGE).

Toksična moškost: Ideje o tem, kako bi se morali obnašati in delovati moški, ki pa so škodljive za vse (CD).

Trans/Transspolnost: Krovni izraz za vse spolne identitete, ki temeljijo na neujemanju spolne identitete s spolom, ki je bil osebi pripisan ob rojstvu (TransAkcija).

SLOVAR IZRAZOV: Poišči par!

Za vse, ki imate rade_i izzive: povežite posamezne izraze z opredelitvami v oblakih. Rešitve so na dnu strani.

- Skrbne moškosti 01
- Cisspolnost 02
- Družbeni spol 03
- Spolna pristranskost 04
- Binarnost spola 05
- Enakost spolov 06
- Spolni izraz 07
- Spolna identiteta 08
- Spolne norme 09
- Hegemonska moškost 10
- Heteronormativnost 11
- Intersekcionalnost 12
- Interspolnost 13
- LGBTQIA+ 14
- Mizoginija 15
- Nebinarnost 16
- Patriarhat 17
- Kvir 18
- Biološki spol 19
- Toksična moškost 20
- Trans/Transspolnost 21

- M** Kulturna norma, ki nenehno povezuje moške z močjo in ekonomskimi dosežki (EIGE).
- A** Vse osebe, ki ne ustrezajo normam družbenega spola in seksualnosti (EIGE).
- T** Družbeni sistem maskuline dominacije nad drugimi spoli (EIGE).
- H** Krovni pojem, ki zajema spolne identitete (= občutek pripadnosti določenemu spolu), ki se ne umeščajo znotraj binarnega (žensko-moškega) spolnega sistema (TransAkcija).
- J** Družbene lastnosti, priložnosti in razmerja moči, povezana z žensko, moško ali kvir identiteto, ter odnosi med ljudmi z različnimi spolnimi identitetami in odnosi med ljudmi z enakimi identitetami (EIGE).
- U** Izraz pomeni ujemanje spola, pripisanega ob rojstvu, s spolno identiteto (MIF).
- K** Izražanje spolne identitete npr. z oblačenjem, frizuro, ličenjem, mimiko, ipd. Spolni izraz se lahko ujema z izrazom, pričakovanim glede na spolne norme in vloge, ali ne (TransAkcija).
- N** Sistemi, zasnovani na podlagi spola, ki dajejo prednost enemu spolu pred drugim, kar se pogosto dogaja v kontekstih, ki dajejo prednost moškimi in/ali dečkom pred drugimi spolnimi identitetami.

F Razlikovanje med ženskim in moškim spolom kot edinima različicama opredelitve posameznice_ka (OD).

- S** Enake pravice, odgovornosti in priložnosti za vse spole (EIGE).
- I** Predpostavka o heteroseksualnosti in binarnosti spola ter iz tega izhajajoče hierarhije (EIGE).
- B** Analitično orodje za preučevanje, razumevanje in odzivanje na načine, na katere se biološki in družbeni spol prepletata z drugimi osebnimi značilnostmi/identitetami in kako te presečnosti razumeti v okviru izkušenj z diskriminacijo (EIGE). Koncept je leta 1989 v prostor teoretske analize vnesla Kimberlé Williams Crenshaw, da bi naslovila medpresečnost rase, spola in razreda.
- P** Razvrstitev ljudi v kategorije, ki so jim dodeljene ob rojstvu na podlagi bioloških in fizioloških značilnosti, kot so genitalije, hormoni ali kromosomi (EIGE).
- V** Ideje o tem, kako bi se morali obnašati in delovati moški, ki pa so škodljive za vse (CD).
- R** Oseba, ki se rodi s spolnimi značilnostmi (vključno z genitalijami, gonadami in vzorci kromosomov), ki ne ustrezajo tipičnim binarnim predstavam o moškem ali ženskem telesu. Uporablja se kot krovni izraz za opis širokega spektra naravnih telesnih variacij. V nekaterih primerih so te lastnosti vidne že ob rojstvu, v drugih pa se pokažejo šele v puberteti (UN).
- D** Krovni izraz za vse spolne identitete, ki temeljijo na neujemanju spolne identitete s spolom, ki je bil osebi pripisan ob rojstvu (TransAkcija).
- G** Različice moškosti, ki vključujejo vrednote feministične etike skrbi, kot so pozornost, podpora, empatija. Skrb vključuje skrb zase, skrb za druge ljudi, okolje in enakost spolov. Zavračanje nasilja in moške dominacije sta ključna vidika tega koncepta.
- L** Prezir, sovražstvo in odpor do žensk. Prakse, ki ponižujejo ženske, so mizogine. Patriarhalne kulture omejujejo ženske, ker jih imajo za manjvredne v primerjavi z moškimi (OD).
- E** Lezbijke, geji, biseksualne, transspolne, kvir, interseksualne, aspolne osebe, + (označuje odprtost, saj so možne nove identitete in izrazi); izraz se pogosto uporablja za označevanje različnosti in denimo prostorov ali dogodkov za ljudi, ki se ne umeščajo v binarnost ali heteroseksualnost.
- O** Standardi in pričakovanja o spolnih v določenem obdobju, družbi in kulturi (EIGE).
- C** Posameznično_kovo notranje in osebno doživljanje spola, ki se lahko ujema s spolom, pripisanim ob rojstvu, ali ne. Spolna identiteta osebe se lahko ujema z družbeno določeno spolno identiteto (cisspolna) ali ne (transspolna) (TransAkcija).

Rešitve: 1G, 2U, 3J, 4N, 5F, 6S, 7K, 8C, 9O, 10M, 11I, 12B, 13R, 14E, 15L, 16H, 17T, 18A, 19P, 20V, 21D

6. Na kratko o strategijah za spopadanje z antifeminizmom

Ker ima antifeminizem različne oblike, ni ene same prave strategije za spopadanje z njim.³⁴ Pomembno se je zavedati, da antifeministični napadi niso osebni, temveč družbeni problem, čeprav nas pogosto prizadenejo osebno.

Analiza situacije: Ali se soočam z argumenti proti enakosti? Kako se ob tem počutim in kaj lahko storim zase in za druge?

Boljše razumevanje antifeminizma pomaga pridobiti distanco do osebnih izkušenj z njim. Ukvarjanje z antifeminizmom na zavesten in energičen način lahko tudi opolnomoči in je trajnostno. Vedno imejte v mislih besede Lorette J. Ross: »Boj proti sovraštvu bi moral biti zabaven. Biti sovražnik pa je grozno.«³⁵

- Bodite pozorne_i na naslednje:**
- Nepoznavanje ali delno poznavanje spolov, feminizma in enakosti.
 - Biologistični argumenti.
 - Predstavljanje feminizma in enakosti spolov kot močnih projektov.
 - Viktimizacija ali upor proti »genderizmu«.
 - Reinterpretacija pojmov (npr. enakost postane istost).
 - Obtožbe o »ideologiji spola«.
 - Netočni argumenti, viri in študije.
 - Sklicevanje na znanstvene ugotovitve, ki podpirajo antifeminizem.

³⁴ Pričujoče poglavje sta napisali Elli Scambor in Iris Mendel; izhaja iz besedila Let's shut down antifeminism. The verbal self-defence guide for feminists. Verf. v. Irene Zeilinger, Garance ASBL, 2017. <https://www.wave-network.org/2018/10/03/verbal-self-defence-guide-for-feminists-now-available-in-english/>

³⁵ https://www.ted.com/talks/loretta_j_ross_don_t_call_people_out_call_them_in?delay=1m&subtitle=en

- Projekcija: antifeministke_i zagovarjajo tradicionalne vloge (moški-ženske), tiste, ki zagovarjajo svobodo in raznolikost, pa obtožujejo prisile in prevzganja.
- Seksizem kot problem »drugih moških«, povezan z uveljavljanjem »lastne« superiornosti (rasizem v kombinaciji s seksizmom).
- Retorika enakih pravic: antifeministični cilji se pogosto skrivajo v navidezno dobrih namenih (npr. »zaščita žensk«).

Skrb zase in za druge

Zavzemanje za enakost je v družbi, za katero je značilna neenakost, izčrpavajoče. Zagovornice_ki enakosti pogosto doživljajo diskriminacijo in neenakosti. Tako opravljajo dvojno čustveno delo: govoriti o tem, kar je izčrpavajoče, je lahko naporno. Poleg tega so tiste_i, ki opozarjajo na težave, hitro same_i označeni kot problem (»feminist killjoys«).³⁶ Veliko ljudi se izčrpa v prizadevanjih za enakost in se umaknejo, zato je v kontekstu trajnostnega političnega delovanja osrednjega pomena skrb zase.

Pritisk po nenehnem utemeljevanju, dokazovanju, tudi branjenju pravic, podajanju argumentov, občutki sramu in krivde so pri ljudeh dovolj izraženi že v njihovi zavzetosti za enakost. Zato bodite velikodušne_i in dobrohotne_i do sebe! Biti velikodušna_en ne pomeni podrediti se brez odpora, temveč si dovoliti odmik in napake – in to dovoliti tudi drugim.

Poleg tega ni treba v vsako bitko, to tudi ni mogoče. Uporabite svoja sredstva tam, kjer menite, da je to smiselno!

Vedno znova se poskuša seksizem, mizoginijo in antifeminizem zanikati ali relativizirati (»Pravzaprav je prijazen fant.«). To je boleče, ker vključuje tudi osebna področja, kot so spolna identiteta, telesna integriteta in življenjske odločitve. Poiščite zaveznice_ke, s katerimi si delite politična stališča in občutke!

Ker se napadi pogosto dogajajo na osebni in individualni ravni, pomaga zavedanje, da niste same_i. Pomislite na prijateljice_e ali ljudi, ki jih poznate in podpirajo enakost! Ali pa se spomnite situacije, v kateri ste se skupaj z drugimi zavemale_i za enakost – situacije, ki so vam dale pozitivne občutke ter vlile moč in pogum!

Če se napadi zgodijo v prisotnosti drugih, npr. na sestanku, vzpostavite zavezništvo – bodisi priložno+stno z očesnim stikom bodisi z vnaprejšnjim oblikovanjem skupne strategije.

³⁶ Ahmed, Sara. Feministisch leben! Manifest für Spaßverderberinnen. Unrast Verlag 2017.

Vzpostavljanje prostorov poguma

Prostori poguma naj bi predvsem okrepili razprave o temah, o katerih se običajno ne razpravlja. Namen prostorov poguma je ustvariti kulturo, v kateri sta mogoča nestrinjanje in kritika, ter na tak način spodbuditi procese učenja. Za prostore poguma so značilna naslednja pravila (glejte 2. poglavje v tej knjižici):³⁷

- Različna mnenja so sprejemljiva.
- Odprta diskusija, kadar je prizadeto čustveno počutje drugih.
- Udeleženke_ci se same_i odločajo, kdaj bodo vstopile_i v razpravo in kdaj iz nje izstopile_i.
- Udeleženke_ci izkazujejo spoštovanje do drugih.
- Udeleženke_ci se zavežejo, da ne bodo škodovale_i drug_a drugi_emu.

Izberite strategijo: umik, začnite razpravo, postavite meje

Umik³⁸

Ena od pomembnih strategij je izogibanje negativni situaciji. Ali se boste zapletle_i v prepir ali ne, je nenazadnje odvisno tudi od počutja v konkretni situaciji. Če se nekdo izraža agresivno, je morda najboljša strategija ta, da se izognete napadu. Pri tem uporabite dobro znano tehniko samoobrambe, po kateri se napadalkini_čevi sili ne zoperstavite s protisilo (v tem primeru z argumenti), temveč jo uporabite zase (v tem primeru z učinkovitim in elegantnim izhodom). Če to ne deluje, na primer na sestankih, je dobra zamisel načrtna sprememba teme pogovora.

»Tudi jaz bi rad bil kdaj spolno nadlegovan.« Poglejte sogovorniku v oči (ali tik nad njimi), mirno dihanje, v sebi preštejte do tri in odidite.

Destruktivno situacijo zapustite, dokler se še vedno počutite dobro in močno. Svoje nasprotovanje lahko pokažete z govornico telesa. Učinkovito orodje telesne govornice je očesni stik.

³⁷ Arao, Brian/Clemens, Kristi. From Safe Space to Brave Space. A New Way to Frame Dialogue Around Diversity and Social Justice. V: The Art of Effective Facilitation: Reflections from Social Justice Educators. Sterling, VA: Stylus 2013, S. 135–50.

³⁸ Predstavljene strategije »Let's shut down antifeminism! The verbal self-defence guide for feminists.«

Bodi velikodušna_en do sebe!

Izberi bitke!

Izberi zaveznice_ke!

Bodi zaveznica_k drugim kadar koli lahko!

Začnite razpravo

Zdi se, da je to najbolj ciljno usmerjena strategija pri zagovarjanju enakosti. Enakost spolov je tema, v kateri ste podkovane_i, imate argumente ter poznate najpomembnejša dejstva in statistične podatke. Kljub temu se vedno znova znajdete v navidezno brezplodnih in kontraproduktivnih besednih bitkah.

Na sestanku nekdo komentira videz sodelavke_ca, ki ni prisotna_en.
»Kdo ima drugo temo sestanka?«

»Drug drugega ne bomo prepričali. Naša stališča so jasna. Ni se nam treba več vrteti v krogu.«

V teh primerih pogovor ni najbolj produktiven. Izberite drugo strategijo!

Pozor, če sogovornica_k ...

- noče resno poslušati in se ne odzove na vaše argumente,
- vas pokroviteljsko obravnava in vam razlaga svet (paternalizem in možasnevanje (angl. *mansplaining*)),
- se s polemikami, ironijo ali šalami izogiba razpravi,
- vas osebno napade (npr. vas označi za agresivno osebo ali vam očita način življenja),
- vam polaga v usta besede, ki jih niste izrekli,
- odvrta pozornost od teme z izpostavljanjem skrajnih ali nepomembnih primerov,
- poenostavlja na neprimeren način in izkrivlja vaše argumente.

Postavljajte vprašanja

Zagovornice_ki enakosti spolov so običajno v težjem položaju kot nasprotniki_ce. Izjave, kot je »Vse_i smo že enake_i!«, so stavki, namenjeni temu, da jih sogovornica_k argumentirano ovrže. Upoštevajte, da takšne hitro navržene predpostavke nimajo utemeljene podlage. Zato postavljajte vprašanja in poslušajte. Postavljanje vprašanj je učinkovita strategija za prehod od praznih fraz k razpravi. Seveda to velja le, če vprašanja mislite resno in vas zanimajo odgovori. Če postavljate vprašanja zato, da bi drugo osebo spreobrnil_i, tega ne počnite. Če naletite na odpor, vprašajte za pojasnilo situacije. Na ta način boste pokazale_i, da položaj druge osebe jemljete resno. S tem povečate možnost, da se boste lahko navezale_i na sogovornico_ka in morda posledično imele_i zanimivo razpravo. In ne pozabite, da lahko s tem pomembno vplivate na potek pogovora. Poskusite: postavljajte vprašanja in jih mislite resno.

Če so izpolnjeni pogoji za razpravo, je tu nekaj praktičnih nasvetov, od katerih si bomo nekatere podrobneje ogledale_i na naslednjih straneh:

- Določite okvir razprave (»Če je dovolj časa za to temo, ...«)!
- Razmislite o svojem cilju: kaj ali koga želim doseči?
- Bodite vztrajne_i! Posejte majhna semena, ki lahko vzklijejo pozneje!
- Zaznajte preskakovanje tem in vztrajajte, da se o različnih temah razpravlja posamično!
- Ne spuščajte se v vse!
- Ne opravičujte se z osebnimi kritikami ali napadi! To kaže na to, da si ti napadi zaslužijo resen odziv.
- Oddaljite se od osebnih napadov! Ohranite mirnost in postavite meje!
- Ne obravnavajte vseh enako! Nekatere_i so bolj odprte_i za vaše argumente kot druge_i.
- Poiščite zaveznice_ke in poskušajte oblikovati zavezništva!
- Izkoristite hitrost in ostanite mirne_i!
- Zavestno oblikujte raven odnosa (občasno se tudi strinjajte, pokažite razumevanje)!
- Zavestno uporabljajte govorico telesa (vzpostavite očesni stik, sedite vzravnano, bodite prisotne_i)!

”Že tako veliko naredim”

”S kakšnimi projekti, ki obravnavajo spol, se torej vaš oddelek ukvarja trenutno?”

Aktivno poslušanje

Za dialoge je značilno, da ljudje poslušajo drug drugega. To pomeni, da je treba sodelovati z drugo osebo, ne pa takoj postaviti obrambnega zidu – čeprav je ta včasih potreben pri obravnavi argumentov proti enakosti. Če vas razprava resnično zanima in je za to pripravljen_a tudi sogovornik_ca, lahko aktivno poslušanje morda pripomore k večjemu razumevanju položaja obeh strani.

Aktivno poslušanje odpira prostor za dialog z drugo osebo na več načinov. Na primer, z odprto telesno držo in s pošiljanjem znakov pozornosti (»Aha«). Hkrati je pomembno, da dejansko poslušate in ne razmišljate takoj o tem, kako bi lahko nasprotovali_i, saj boste zaradi tega izgubile_i pozornost. Vzdržite se sodb in se postavite v položaj druge osebe – tako boste bolje razumele_i njeno stališče. Vaš odziv bo potem verjetno drugačen in skupni dialog bo mogoč – če je nanj pripravljena tudi druga oseba.

„Vse ženske so iste!“
„To me zanima. Kaj mislite s tem?“

Ne obravnavajte vseh enako

Če ste v skupini z različnimi ljudmi, npr. na sestanku, med katerimi nekatere_i nasprotujejo enakosti, se poskušajte osredotočiti na ljudi, ki so odprti za argumente. Ne boste mogle_i doseči vseh, zato se osredotočite na posameznice_ke in ostanite v pogovoru. Vzpostavite očesni stik. Razmislite, kako bi lahko posameznico_ka bolj pritegnile_i: nagovorite jo_ga neposredno in postavljajte vprašanja. To bo privedlo do bolj sproščenega pogovora in razkrilo več vidikov ter privedlo do možnih zaključkov.

Oblikujte zaveznitva

Če ste v skupini z različnimi ljudmi, npr. na sestanku, med katerimi nekatere_i nasprotujejo enakosti, se poskušajte osredotočiti na ljudi, ki so odprti za argumente. Ne boste mogle_i doseči vseh, zato se osredotočite na posameznice_ke in ostanite v pogovoru. Vzpostavite očesni stik. Razmislite, kako bi lahko posameznico_ka bolj pritegnile_i: nagovorite jo_ga neposredno in postavljajte vprašanja. To bo privedlo do bolj sproščenega pogovora in razkrilo več vidikov ter privedlo do možnih zaključkov.

Na sestanku nekdo pove seksistično šalo. Vse oči se usmerijo v edino prisotno žensko.

Vzpostavite očesni stik s posameznimi sodelavci in jih neposredno nagovorite: »Kaj mislite?«

Ohranite mirnost

Mnogi ljudje se zlasti v intenzivnih situacijah odzivajo impulzivno in takoj, kar običajno ni koristno. Ostati mirna_en in poslušati je pogosto težko, ko se soočate s predsodki in posploševanjem. Zato je še toliko bolj pomembno, da se ne pustite voditi sogovornici_ku. Poskusite ostati pri sebi. Naslonite se nazaj in pokažite, da se ne pustite zmešati. Upočasnite tempo, pogledajte sogovornico_ka ter začnite govoriti počasi in umirjeno.

Argumentiranje

Argumentacija ni sestavljena le iz trditev, temveč tudi iz argumentov, podprtih s konkretnimi primeri ali znanstvenimi dokazi. Pomembno je razlikovati argumente od prepričanij. Ugovarjanje prepričanjem ali mnenjem ni produktivno. Namesto, da se trudite z njimi, spremenite strategijo!³⁹

- Preverite, ali so izjave sogovornice_ka podprte z zanesljivimi viri.
- Razlikujte med posplošitvami.
- Opozorite na protislovja in pretiravanja.
- Prosite sogovornico_ka, naj bo pri kritiki natančnejša_i (postavljajte vprašanja).
- Navedite konkretne primere.
- Postavljajte vprašanja o posledicah političnih zahtev (»Kje bomo končale_i, če ...?«).

³⁹ Več strategij v »Gender raus!« Zwölf Richtigstellungen zu Antifeminismus und Gender-Kritik. Verf. v. Franziska Schutzbach. Hg. v. der Heinrich-Böll-Stiftung u. der Rosa-Luxemburg-Stiftung. Berlin 2018. https://www.boell.de/sites/default/files/gender_raus_epdf_2.pdf.

Humor

Humor je zahtevna strategija za spopadanje z antifeminizmom, še posebej, ker pogosto prevzame obliko ironije ali šala, da se posameznica_k zaščiti pred kritiko. »Samo šalil_a sem se,« pravijo, in »Nimaš smisla za humor«. Smeh ni toliko reakcija na nekaj smešnega ali vprašanje humorja, temveč dogovor skupine. Tiste_i, ki se smeji, ne potrebujejo argumentov za potrditev svojega stališča. Smeh pogosto sledi družbenim pričakovanjem in je pogosto usmerjen proti tistim, ki ne ustrezajo prevladujočim pravilom, in tistim, ki zagovarjajo uveljavitev pravil o enakosti (npr. integracija načela enakosti spolov). Smejati se skupaj pomeni pripadati, se strinjati, in zato nesmejanje pomeni nestrinjanje. »Feministična ubijalka veselja ali feministični ubijalec veselja«⁴⁰ zavrača prepričanje, da se je treba smejati skupaj in biti vedno vesel_a ter opozarja na negativne občutke, povezane z obstoječo diskriminacijo. Namerna »nehumornost« kot strategija, kritična do dominacije, sproži iritacijo in je lahko tudi zabavna. Hkrati je humor tudi koristna strategija za spopadanje z antifeminističnimi napadi, ker ustvarja distanco in s tem odpira nove perspektive in možnosti za delovanje. Humor je lahko tudi način izražanja negativnih občutkov v povezavi z antifeminizmom.

Kolega pove seksistično šalo.

Ne smejte se! Pokažite, da se ne strinjate s seksizmom! To ne pomeni, da nimate smisla za humor. Kajti to, kdo se smeje šalam in kdo ne, je pogosto vprašanje moči in ne vprašanje humorja.

⁴⁰ Ahmed, Sara (2023). The Feminist Killjoy Handbook. Penguin Books UK.

7. Enakost spolov v izobraževanju odraslih – potrebne kompetence

Za izvajanje načela enakosti spolov v izobraževanju in usposabljanju odraslih so potrebne različne kompetence.

Strateške kompetence

- Sistemsko razmišljanje.
- Razumevanje družbenih, ekonomskih in političnih posledic izključevanja posameznikov ali skupin.
- Sprotno spremljanje raziskav, študij in podatkov (npr. raziskave agencije FRA).

Socialne kompetence

- Znanje o tem, kako obravnavati družbeno dinamiko.
- Zagotavljanje jasnih pogojev in pravil za preprečevanje diskriminacije ter dajanje zgleda.
- Vključevanje različnih mnenj v skupino.
- Dekonstrukcija spolnih stereotipov.
- Empatija.

Metodološke kompetence

- Uporaba metod/vaj, ki prispevajo k enakosti.
- Prepoznavanje (morebitne) diskriminacije, obravnavanje in izogibanje diskriminaciji.
- Razmišljanje o metodah z vidika enakosti in prepoznavanje dejavnikov marginalizacije.
- Izbira metod, ki spodbujajo sodelovanje in vključevanje.
- Zavestna raba jezika in podob z vidika enakosti in refleksije spolov. Uporaba metod/vaj, ki prispevajo k enakosti.
- Revizija učnih gradiv (ali odražajo tudi glasove oseb LGBTIQ+?).

Osebnostne kompetence:

- Sposobnost (samo)refleksije.
- Strpnost do sebe in drugih.
- Sposobnost spreminjanja perspektive.
- Sposobnost spoprijemanja z ambivalenco.
- Občutljivost in zavedanje lastnega (morda privilegirane) položaja.

Tehnične kompetence:

- Poznavanje različnih teorij in pristopov o strukturah moči, interseksionalnosti, spola, LGBTIQ+, obravnava ambivalenc in odpora.
- Poznavanje vzrokov in učinkov heteronormativnosti, binarnih sistemov spola in spolnih stereotipov.

Nekaj drobnih nasvetov za veliko nalogo

Dosledno uresničevanje perspektive spola v izobraževanju in usposabljanju odraslih pomeni oblikovanje programov, ukrepov in dejavnosti na način, ki spodbuja k enakosti in spodbuja možnosti sodelovanja vseh spolov v presečnosti rase, vere, razreda in številnih drugih družbenih označevalcev, ki sestavljajo večbarvnost in kompleksnost življenja.

Izobraževanje odraslih kaže, kako

Kot organizacija dajemo zgled za vse, kar še ni splošni trend, in smo navdihujoče_i vodje za vse udeleženke_ce in sodelavke_ce. Zaposlene_i in strokovnjakinje_i v izobraževanju odraslih dajejo dober zgled kot vzornice_ki. Potrebno je zavedanje o tem, da ne obstajata le dva spola.

Tema enakosti spolov mora spremljati naše vsakodnevno delo. Obravnavajte jo v skupinah kot presečno temo, ozaveščajte partnerice_je in druge deležnice_ke.

Predpisane politike o tem, kako ravnati kot organizacija in kaj je minimum upoštevanja vseh zaposlenih, postavijo vprašanje na strukturno raven z jasnim sporočilom, da je usmerjenost k enakosti vrednota, o kateri se ni mogoče pogajati. Zagotovite, da zaposlene_i razumejo in sprejemajo vizijo in standarde enakosti spolov.

Sodelovanje s skupnostmi, ki delujejo na področju enakosti spolov in vprašanj transspolnosti, ustvarja situacije, ki so koristne tako za te skupnosti kot za izobraževanje odraslih. Povabilo nebinarnih oseb k sodelovanju kot strokovnjakinje_e krepi raznolikost na lastnem področju delovanja.

Ustvarjanje pravičnih pogojev za vse

V vseh programih, dejavnostih in publikacijah vaše organizacije naslavljajte nebinarne osebe, ženske in moške. To lahko naredite na ravni jezika, slikovnega gradiva, primerov in vsebine.

Nihče ni kriv, vse_i smo odgovorne_i

Spolne stereotipe obravnavamo kot strukturni, ne kot individualni problem.

Nihče ni osebno kriv za pripisovanja in diskriminacijo na podlagi spola. Ampak vsak_a posameznica_k lahko kaj stori na svojem področju delovanja.

Obravnavajte načine za doseganje enakosti spolov v družbi in razpravljajte o različnih pristopih k raznolikosti. Reformulirajte kompleksne izraze in ustrezno razložite kompleksne teme za ciljno skupino. Začnite proces spreminjanja in širjenja perspektiv pri nebinarnem pristopu.

Kako podati kritiko, ki temelji na solidarnosti

Napake se dogajajo in so priložnost za učenje. Vendar pa nobena oblika diskriminacije ni sprejemljiva, zato so nujno vodilo jasne in transparentne organizacijske politike.

Poskusite obravnavati teme in razpravljati enakopravno. Prakticirajte kritiko, ki ohranja dostojanstvo (ne predpostavljajte namena ali zlobe) in tehnike pozivanja k razpravi. Če je potrebno, pojasnite – ne bodite strpne_i do nestrpnosti ali nevednosti.

Včasih je koristno predlagati spremembo perspektive, drugič pa je treba zavzeti osebno stališče (»Jaz tega ne vidim tako«).

Poskusite ločiti namen od učinka (nekaj je lahko dobronamerno, a ima še vedno diskriminatoren učinek).

V organizaciji lahko imenujete »skupino za ozaveščanje«, ki posreduje in pomaga razreševati dileme, napetosti in konfliktno situacije.

8. Partnerke_ji

nowa je neprofitna socialna organizacija iz Gradca (Avstrija), ki izvaja izobraževanja za ženske in nebinarne osebe. Z nacionalnimi, regionalnimi in mednarodnimi projekti si prizadevajo delovati za enakost spolov in enakopravno udeležbo (npr. v delovnem življenju, digitalizaciji itd.) vseh ljudi.

Mirovni inštitut (<http://www.mirovni-institut.si>) v Ljubljani (Slovenija) že 30 let izvaja interdisciplinarne raziskovalne, izobraževalne in zagovorniške dejavnosti, deluje kot zaveznik ranljivih skupin ter skupaj z njimi deluje proti diskriminaciji. Ena njihovih glavnih usmeritev sta spol in enakost spolov.

VMG (Verein für Männer- und Geschlechterthemen) je neprofitna nevladna organizacija, ustanovljena leta 1996, s sedežem v Avstriji. VMG ima bogate izkušnje na področju kritičnih študij moških in moškosti (s fokusom na konceptu skrbnih moškosti; www.genderforschung.at), pa tudi na področju spolno občutljivega dela s fanti iz perspektive interseksionalnosti (www.burschenarbeit.at), svetovalnega dela za moške in v varnost žrtev usmerjenega dela s povzročitelji nasilja.

Več informacij:

<https://www.nowa.at/projekte/internationale-projekte/femqueer-erasmus/>

<https://www.vmg-steiermark.at/de/forschung/projekt/femqueer>

<https://www.mirovni-institut.si/en/projects/femqueer-common-strategies-for-gender-equality/>

Kako?

**Elli Scambor, Heidi Gaube, Živa Humer, Rowan Stein,
Valentina Pettinger, Jonas Pirerfellner**

Ta knjžica je nastala v okviru projekta FemQueer, ki se financira iz programa Erasmus+ Evropske unije.